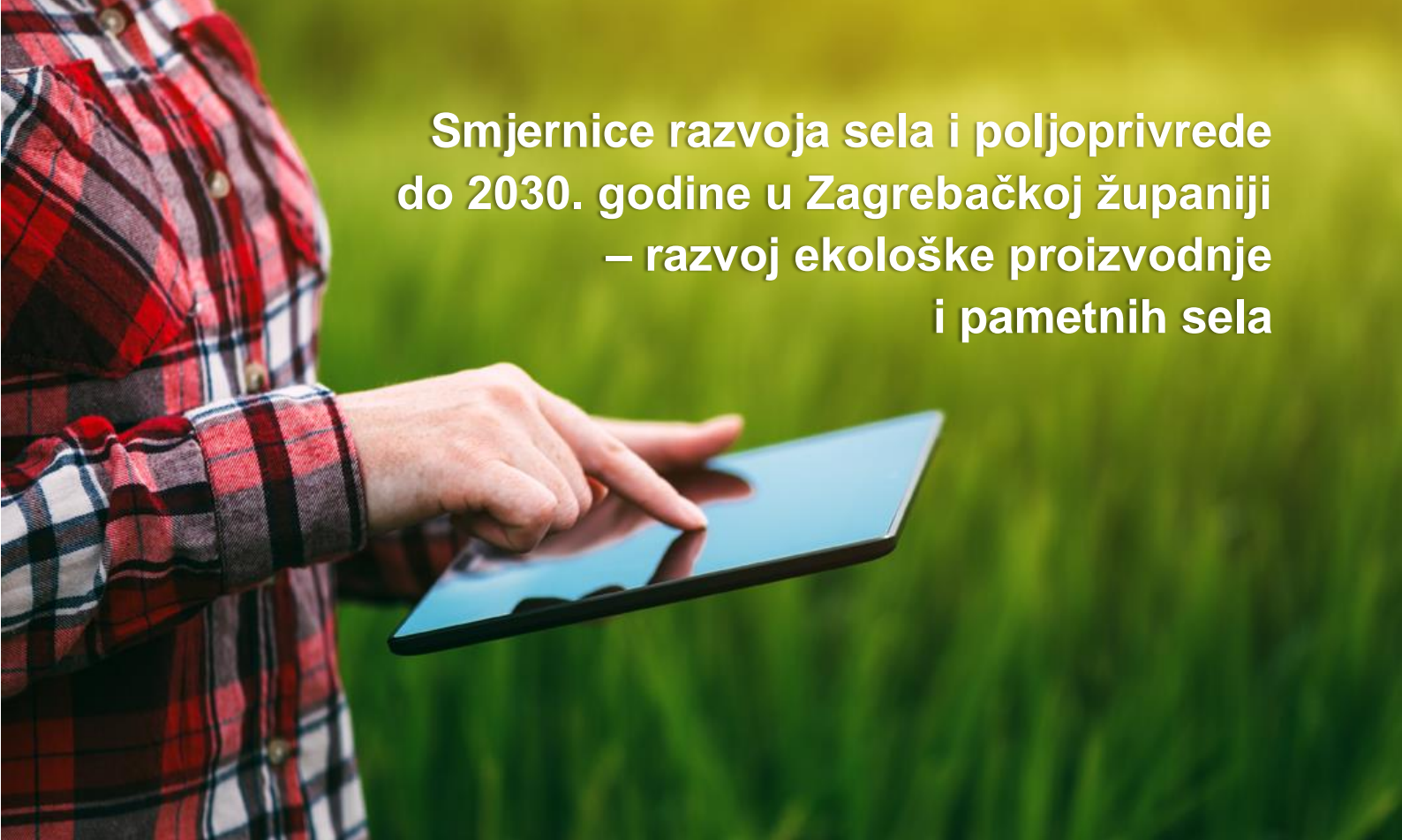

Smjernice razvoja sela i poljoprivrede
do 2030. godine u Zagrebačkoj županiji
– razvoj ekološke proizvodnje
i pametnih sela

Smjernice razvoja sela i poljoprivrede do 2030. godine u Zagrebačkoj županiji – razvoj ekološke proizvodnje i pametnih sela

Referentni broj: 003-71-2019

Autorica:

Sonja Karoglan Todorović

Naručitelj:

Zagrebačka županija

Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo

Ulica grada Vukovara 72/V

10 000 Zagreb

Izvršitelj:

Agro Eko d.o.o.

Vlaška 64

10 000 Zagreb

Prosinac, 2019.

Kazalo

1. POLAZIŠTE	4
1.1 Zašto ove smjernice baš sada?.....	4
2. STANJE RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE	7
2.1 Stanje razvoja ekološke poljoprivrede u Europskoj uniji.....	7
2.2 Stanje razvoja ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj.....	10
2.2.1 Površine i broj gospodarstava pod ekološkim uzgojem.....	10
2.3 Stanje razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji	11
2.3.1 Površine i broj gospodarstava pod ekološkim uzgojem.....	11
2.3.2 Podrška razvoju ekološke poljoprivrede od strane županijske poljoprivredne politike.....	12
3. PAMETNA SELA	15
3.1 Razvoj pametnih sela u Europskoj uniji.....	15
3.2 Razvoj pametnih sela u Zagrebačkoj županiji.....	16
3.3 Razvoj pametnih sela u Hrvatskoj	17
4. VIZIJA RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI I PAMETNIH SELA	18
5. STRATEŠKI CILJEVI RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE I PAMETNIH SELA U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI	19
6. PRIORITETI RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI	20
7. MJERE ZA RAZVOJ EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI	21
7.1 Informiranje i edukacija.....	21
7.2 Potpora proizvodnji, preradi i skladištenju	22
7.3 Trženje i marketing	22
7.4 Stručno-znanstvena istraživanja i obrazovanje.....	22
7.5 Institucionalna i administrativna potpora.....	23
8. PREPORUKE	25
9. POPIS LITERATURNIH IZVORA	26

1. POLAZIŠTE

Ekološka poljoprivreda- strateška odrednica Zagrebačke županije

Zagrebačka županija vrlo rano je prepoznala višeznačnost poljoprivrede te njezino središnje mjesto u održivom razvoju ruralnih područja. Županija posebnu pažnju posvećuje razvoju ekološke poljoprivrede koja je prepoznata u razvojnim programima i relevantnim županijskim dokumentima (npr. Strategija razvoja i IKT strategija Zagrebačke županije)

Zagrebačka županija je izradila program za razvoj ekološke poljoprivrede 2001. godine, deset godina prije nego što je to učinila Republika Hrvatska i tri godine prije nego što je donešen EU plan razvoja ekološke poljoprivrede. Županija od tada sustavno potiče ekološku poljoprivredu kroz različite mjere, a površine pod ekološkom poljoprivredom kao i broj ekoloških poljoprivrednih površina u stalnom su porastu.

U budućem razvoju Zagrebačka županija mora još veću skrb posvetiti očuvanju svojih glavnih resursa kao što su voda, poljoprivredno tlo i šume te utjecaju klimatskih promjena. Tim resursima potrebno je upravljati na način da ih se u najvećoj mjeri zaštiti, istovremeno omogućavajući održivi gospodarski razvoj. Stoga je nužna jača podrška razvoju ekološke poljoprivredne proizvodnje, te usmjerenje na zeleno, održivo i pametno gospodarenje i razvoj pametnih sela.

Struktura poljoprivrede pogodna za prelazak na ekološku proizvodnju

Zagrebačka županija prva je u Hrvatskoj po broju poljoprivrednih gospodarstava (14.293), od kojih je više od polovine manje od 3 ha, a samo ih je 3% većih od 20 ha. Svaki deseti nositelj poljoprivrednog gospodarstva mlađi je od 41 godine, po čemu je Zagrebačka županija na drugom mjestu u Republici Hrvatskoj. Po obradivim površinama (71.196 ha) županija je peta u Hrvatskoj. Ovakva struktura poljoprivrede ne osigurava šansu za opstanak poljoprivrednih gospodarstava. Mala gospodarstva teško mogu preživjeti bez dodavanja vrijednosti proizvodnji i diverzifikacije, pa prelazak na ekološku proizvodnju i razvoj pametnih rješenja pruža veće tržišne šanse i bolju zaradu.

1.1 Zašto ove smjernice baš sada?

Pogodan trenutak za izradu Smjernica

Odabir trenutka za izradu ovih smjernica izrazito je pogodan. Županija trenutno izrađuje „Plan razvoja Zagrebačke županije za period 2021.-2027.“ koji uključuje i ciljeve i mjere vezane za poljoprivredu, zaštitu prirode i okoliša te razvoj sela. Stoga će ove smjernice i njihove preporuke biti koristan doprinos izrađivačima županijske strategije te će se moći uključiti u plan razvoja za nadolazeći period.

Hrvatska radi na izradi Nacionalne strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja te, kao i ostale EU članice, na Strateškom planu Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske za razdoblje 2021-2027.

Zagrebačka županija će, kao i do sada, aktivno sudjelovati u konzultacijama oko donošenja nacionalne politike poljoprivrede i

Javni novac za javno dobro

ruralnog razvoja te će ove smjernice poslužiti kao dobra osnova za prijedlog mjera vezanih uz razvoj inovativne, ekološke poljoprivrede i pametnih sela.

Društveni trenutak za razvoj ekološke poljoprivredne proizvodnje također je vrlo povoljan. Potrošači su danas izuzetno zainteresirani za hranu općenito, a posebno za način na koji se proizvodi, odakle dolazi te za ekološke, etičke i zdravstvene aspekte proizvodnje hrane. S druge strane, pojačana je zabrinutost i pritisak javnosti na proizvođače vezana uz utjecaj poljoprivrede na okoliš. Propisi kojima se od proizvođača traži da proizvode na način kojim se ne onečišćuju voda, tlo i zrak i ne smanjuje biološka raznolikost, sve su stroži. Svi poticaji u poljoprivredi vezani su uz poštivanje ovih zahtjeva te se mnogi proizvođači odlučuju na dodatni korak prelaska na ekološku proizvodnju što im omogućuje atraktivnije poticaje i bolju cijenu za njihove proizvode.

U zemljama EU-a, sve je više gradova i lokalnih uprava koje u javnim ustanovama poput škola, vrtića, bolnica, staračkih domova nabavljaju ekohranu. Upravo su ovakve mjere u pojedinim zemljama dovele do izrazito velikog rasta ekološke poljoprivrede.

Tržišna šansa

U Hrvatskoj je tržište ekohrane dobro razvijeno i ekološki proizvodi mogu se kupiti u supermarketima, na tržnicama, u specijaliziranim dućanima, drogerijama, sajmovima, putem dostava i slično. Međutim, na tržištu još uvijek prevladavaju uvozni proizvodi, a nekih ekoloških proizvoda gotovo da i nema ili ih ima u količinama koje ne mogu zadovoljiti potražnju. To se prije svega odnosi na mesne i mliječne proizvode, voće, povrće i prerađevine. Stoga je ovakva situacija šansa za nove proizvođače, naročito kad se uzme u obzir da većina potrošača daje prednost domaćim, lokalno proizvedenim ekoproizvodima.

Potencijalni ekoproizvođači u Zagrebačkoj županiji imaju veliku prednost blizine Zagreba kao najvećeg tržišta ekohrane u Hrvatskoj.

Poljoprivreda u zaštićenim područjima prirode...

Zagrebačku županiju karakterizira osobita ljepota krajobraza koju su u prvom redu oblikovali poljoprivrednici kroz stoljeća poljoprivredne proizvodnje. Od posebne prirodne i kulturne vrijednosti su prostrane brdske i poplavne livade i pašnjaci te mozaik poljodjelskih površina sa živicama. Mnoga od ovih područja su pod zakonskom zaštitom. Zaštićena područja prirode u Zagrebačkoj županiji obuhvaćaju 37.529 ha ili 12,30% ukupne županijske površine. Najveći dio tog područja (oko 63%) zauzimaju dijelovi parkova prirode Medvednica i Žumberak-samoborsko gorje. Na području županije nalazi se 28 Natura 2000 područja koja uključuju i pet međunarodno važnih područja za ptice. Ova područja su dio europske Natura 2000 mreže te Republika Hrvatska, a i Zagrebačka županija imaju obavezu ta područja očuvati u dobrom stanju. Poljoprivreda, kao jedan od najvećih korisnika ovih područja, mora biti usklađena sa zahtjevima očuvanja prirode te staništa i vrsta koje ovdje obitavaju. Poticanjem ekološke poljoprivrede u ovim područjima najlakše će se osigurati njihovo dobro stanje očuvanosti.

...i u vodozaštitnim područjima

Evidentirane zone sanitarne zaštite obuhvaćaju 6,2% ukupne površine Zagrebačke županije. Ovo su područja koja su posebno osjetljiva na potencijalna onečišćenja nitratima poljoprivrednog porijekla i pesticidima te na njima postoje posebna ograničenja za poljoprivrednu proizvodnju. Poticanje ekološke poljoprivrede u tim zonama, kao što to rade mnoge europske regije (npr. regija oko Münchena u Njemačkoj), znatno bi umanjilo opasnost od onečišćenja vode i eventualnih troškova pročišćavanja vode.

Iskustva brojnih Natura 2000 i vodozaštitnih područja u zemljama EU-a pokazuju da se kroz brendiranje ekoloških proizvoda povezanih s prirodnim karakteristikama takvih područja, ekološkim poljoprivrednicima otvaraju brojne tržišne šanse, uključujući i prodaju turistima.

Agro – eko-turizam

Osim zbog svojih prirodnih ljepota, Zagrebačka županija je omiljena eno i gastro turistička regija koja ima 98 poslovnih subjekata pružatelja ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu, tri vinske ceste (Plešivička, Zelinska, Samoborska) s 50 vinara te čitav niz prepoznatljivih regionalnih robnih marki poput vina Portugizac Plešivica i Kraljevina Zelina, sira „Dragec“, kiselog zelja „Laktec“, „Samoborske salame“ i šunke „Grof“.

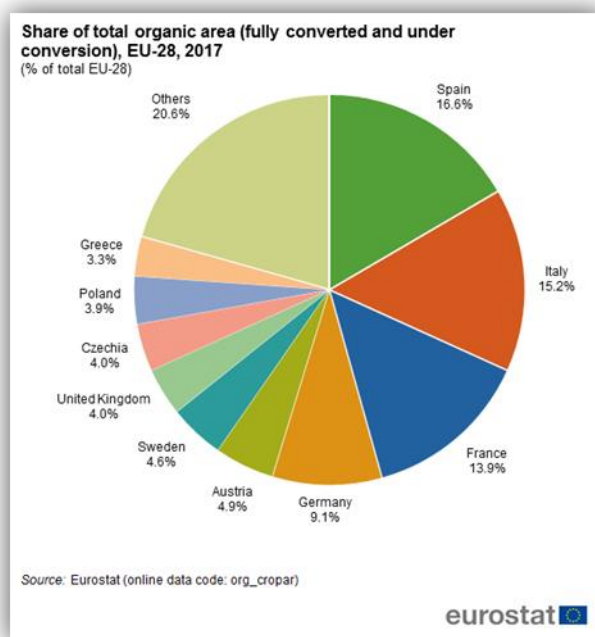
Regionalni agro-eko-turizam može profitirati od povezanosti ekološke poljoprivrede s proizvodnjom i prodajom tradicionalnih proizvoda visoke i specifične kakvoće.

2. STANJE RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE

2.1 Stanje razvoja ekološke poljoprivrede u Europskoj uniji

Prema podacima Eurostata, u 2018 godini ekološka poljoprivreda obuhvaćala je 13,4 milijuna hektara poljoprivrednog zemljišta u EU 28, odnosno oko 7,5% korištene poljoprivredne površine. Zemlje s najvećim udjelom zemljišta pod ekološkom proizvodnjom su Austrija s 25%, Švedska i Estonija s 20% te Italija s 15% površina.

Najveće površine pod ekološkom poljoprivredom su u Španjolskoj (2,1 milijun ha), Italiji (1,9 milijuna ha), Francuskoj (1,7 milijuna ha) te Njemačkoj (1,1 milijun ha). Ove četiri zemlje obuhvaćaju oko 55% ukupnog poljoprivrednog zemljišta pod ekološkom proizvodnjom u EU 28 (Slika 1)

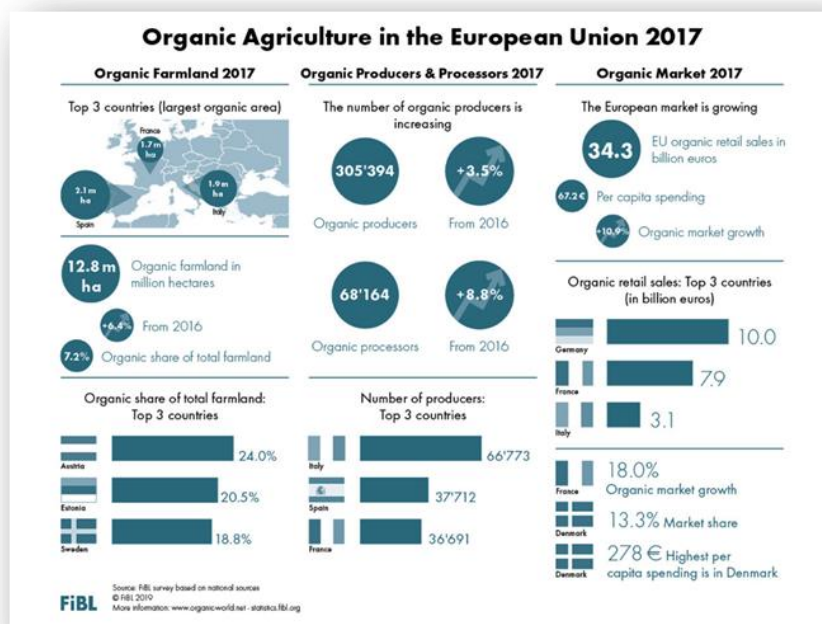

Slika 1. Udio zemalja članica u ukupnoj površini pod ekološkom proizvodnjom (Izvor: Eurostat, 2020)

Povećanje površina pod ekološkim uzgojem u razdoblju između 2012. i 2018. godine iznosilo je 25%. U tom razdoblju rekordni porast površina zabilježen je u Hrvatskoj, Bugarskoj i Irskoj i iznosio je preko 100%.

U EU 28 ima preko 300.000 ekoloških proizvođača te gotovo 70.000 ekoloških prerađivača. Vrijednost tržišta ekohrane u EU 28 je nešto više od 34 milijardi eura, a po glavi stanovnika na ekohranu najviše troše

Danci-278 eura godišnje (Slika 1). U Danskoj je udio ekohrane već 13%, a u Copenhagenu u javnim ustanovama 90%

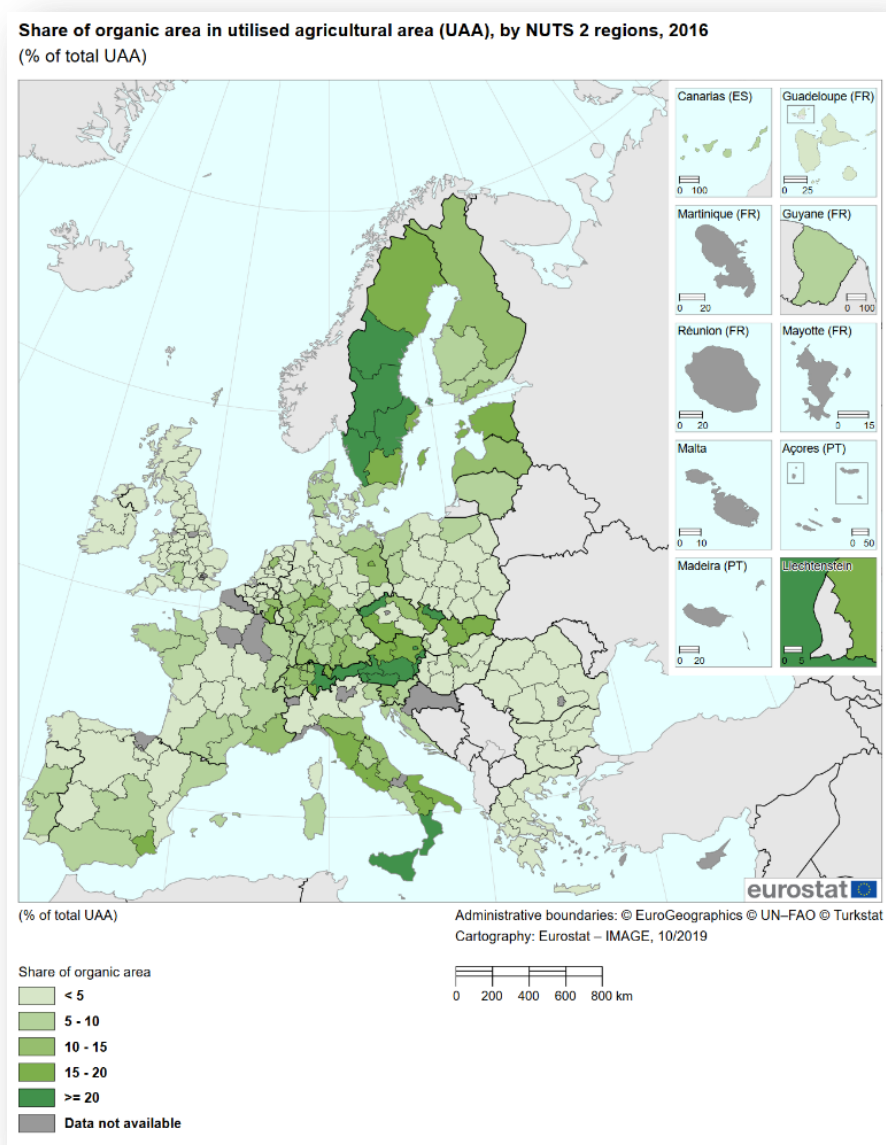
Slika 2. Odabrani podaci o ekološkoj poljoprivredi u EU 28 (Izvor: FiBL, 2019)

Udio površina pod ekološkom proizvodnjom znatno se razlikuje između pojedinih regija u EU 28 (

Slika 3). Najveći udio ekološke poljoprivrede ima austrijska regija Salzburg, gdje je više od polovine (52%) ukupnog korištenog poljoprivrednog zemljišta pod ekološkim uzgojem. Inače, zanimljiv je podatak da je u Austriji 35% svih voćnjaka pod ekološkim uzgojem. Još sedam regija u EU 28 ima više od jedne četvrtine površina pod ekološkim uzgojem: Severozápad u Češkoj (30%), Norra Mellansverige u Švedskoj (29%), Kalabrija u Italiji (29%), Mellersta Norrland u

Švedskoj (28%), Gradišće (Burgenland) u Austriji (27%), Sicilija u Italiji (26%) i Moravskoslezsko u Češkoj (25%). Treba napomenuti da se svi ovi podaci odnose na 2016. godinu (zadnja godina za koju su dostupni regionalni podaci) i da su se od tada u ovim regijama površine pod ekološkom poljoprivredom još povećale. Za Zagrebačku županiju i njezinu viziju o 100% ekopoljoprivrede do 2030. posebno je zanimljiv primjer austrijske regije Gradišće zbog dva razloga: prvo, jer ova regija ima plan prema kojem će do 2027. godine 50% površina biti pod ekološkom proizvodnjom (već sada imaju 31%), a drugo zbog brojne hrvatske zajednice Gradišćanskih Hrvata, od kojih su neki uspješni ekopoljoprivrednici.

Europska regija s najvećim udjelom površina pod ekološkom proizvodnjom (60%) je švicarska regija Graubünden.

Slika 3. Udio ekološke poljoprivrede u pojedinim regijama u EU 28

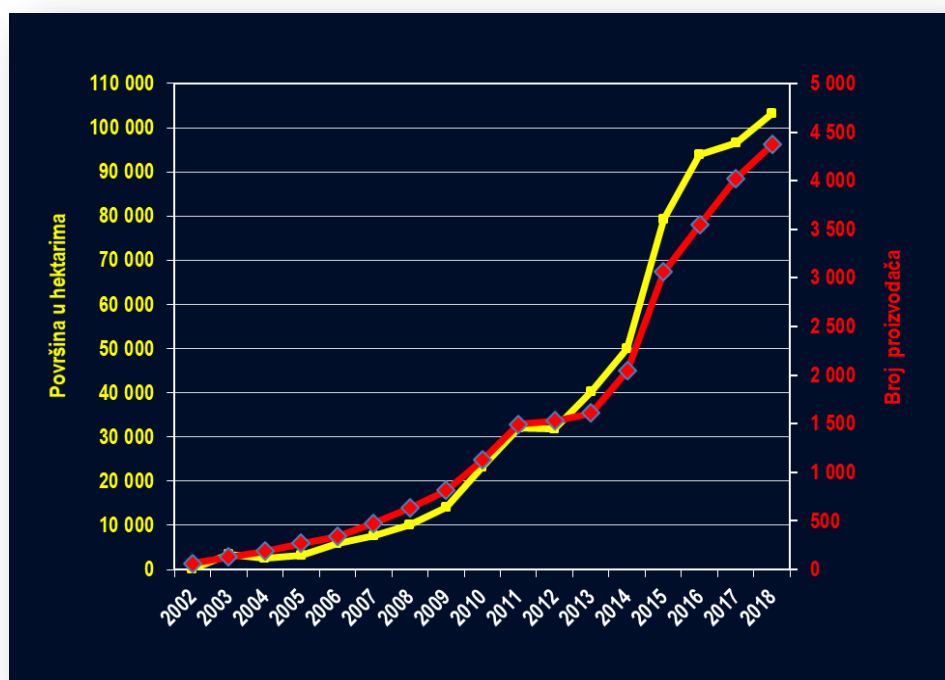
2.2 Stanje razvoja ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj

2.2.1 Površine i broj gospodarstava pod ekološkim uzgojem

Ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj je u snažnom zamahu

Ekološka poljoprivredna proizvodnja u Hrvatskoj, pa tako i u Zagrebačkoj županiji značajnije je zaživjela tek u posljednjih desetak godina. No, unazad posljednjih pet godina bilježi izuzetno snažan rast. U 2018. godini, Hrvatska je imala 103.166 ha pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom (DZS, 2019), od kojih je za 96% (98.916 ha) zatražena državna potpora iz Programa ruralnog razvoja RH 2014.-2020 (APRRR, 2019). Skoro polovica ovih površina (49%) otpada na oranice i vrtove, 38% na trajne travnjake, a 13% na trajne nasade (DZS, 2019). Udio površina pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom u ukupno korištenim poljoprivrednim površinama u 2018. godini u Republici Hrvatskoj iznosio je 7%, što je istovjetno prosjeku na razini EU-28. Trend porasta broja ekoloških poljoprivrednih proizvođača vrlo je sličan trendu porasta površina (

Slika 4). U 2018. godini, Republika Hrvatska je imala 4.374 ekološka poljoprivredna proizvođača te 368 prerađivača (DZS, 2019). Prosječna površina ekoloških poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj je u 2018. godini iznosila 24 ha, što je otprilike dvostruko više nego li je prosjek za sva poljoprivredna gospodarstva na razini države.

Slika 4: Rast površina pod ekološkim uzgojem i broja ekoloških poljoprivrednih proizvođača u Republici Hrvatskoj (Izvor: Znaor i Karoglan Todorović, 2020)

Polovina svih površina pod ekološkim uzgojem u RH nalazi se u četiri županije. Najveći udio površina ima Osječko-baranjska županija, a zatim slijede Ličko-senjska, Virovitičko-podravska te Sisačko-moslavačka županija. Kada je riječ o ekološkim poljoprivrednim gospodarstvima, najveći udio ih je u ponovno u Osječko-baranjskoj županiji, a zatim slijede Sisačko-moslavačka, Karlovačka, Brodsko-posavska i Ličko-senjska županija.

Manjak podataka

Pouzdanih socio-ekonomskih podataka o hrvatskom sektoru ekološke poljoprivrede – nema. Nedostaju podaci o broju zaposlenih, starosnoj dobi, spolu, stupnju obrazovanja nositelja ekoloških poljoprivrednih gospodarstava, njihovoj ekonomskoj snazi, prihodima i sl. Također nedostaju i pouzdani podaci o vrijednosti tržišta ekoloških poljoprivrednih proizvoda i hrane, a procjene od prije nekoliko godina ukazuju na vrijednost od oko 750 milijuna kn na godinu (Willer i Lernoud, 2019).

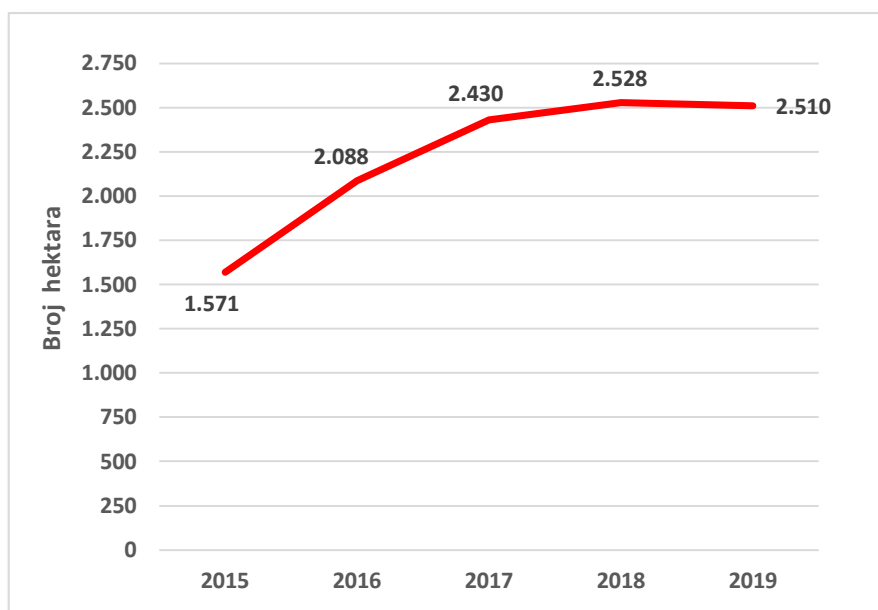
2.3 Stanje razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

2.3.1 Površine i broj gospodarstava pod ekološkim uzgojem

U četiri godine površine pod ekološkom poljoprivredom uvećane za 60%

Razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji je uvelike pratio trend razvitka na razini države, a značajniji zamah je također zabilježen u posljednjih nekoliko godina. U razdoblju od 2015. do 2018. godine, poljoprivredne površine pod ekološkim uzgojem u Zagrebačkoj županiji uvećane su za 60% – sa 1.571 ha u 2015. godini na 2.510 ha u 2019. godini (Slika 5: Porast poljoprivrednih površina pod ekološkim uzgojem u Zagrebačkoj županiji (Izvor: vlastita obrada na temelju podataka DZS-a i APPPR-a) Slika 5). Broj ekoloških poljoprivrednih gospodarstava također bilježi porast. U istom razdoblju, njihov broj je uvećan za čak 70 % – sa 107 na 181. Broj ekoloških poljoprivrednih proizvođača i površine pod ekološkim uzgojem u Zagrebačkoj županiji su vjerojatno i nešto veće nego li ukazuju ove brojke. One se, naime, odnose samo na proizvođače i površine za koje je zatražena državna potpora za Mjeru 11: ekološki uzgoj, Programa ruralnog razvoja RH 2014.-2020, a ne i za one koje su u sustavu nadzora ekološke proizvodnje, a za koje potpora nije zatražena. No, budući da na razini države svega za 4% ekoloških površina nije zatražena državna potpora, za pretpostaviti je da je situacija slična i u Zagrebačkoj županiji. Prosječna veličina ekološkog poljoprivrednog gospodarstva u Zagrebačkoj županiji u 2019. godini iznosila je 13,9 ha (APPRRR, 2019),

što je oko 3 puta manje nego je prosjek ekološkog poljoprivrednog gospodarstva na razini države.

Slika 5: Porast poljoprivrednih površina pod ekološkim uzgojem u Zagrebačkoj županiji (Izvor: vlastita obrada na temelju podataka DZS-a i APPPR-a)

Tržište

Slično kao i na razini države, pouzdanih socio-ekonomskih podataka o sektoru ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji – nema. No, sudeći prema zanimanju i rastu ekološke proizvodnje u županiji, čini se da ekološki proizvođači nalaze računicu u ekološkoj proizvodnji. Svoje proizvode prodaju većinom na zagrebačkim ili tržnicama većih županijskih središta, na sajmovima, u specijaliziranim prodavaonicama te putem Interneta. Razmjerno malen obim proizvodnje, prepreka je za plasman županijskih ekoloških poljoprivrednih proizvoda u trgovinama – naročito u velikim trgovačkim lancima.

2.3.2 Podrška razvoju ekološke poljoprivrede od strane županijske poljoprivredne politike

Sustavan rad na promicanju ekološke poljoprivrede

Zagrebačka županija sustavno promiče razvoj ekološke poljoprivredne proizvodnje već posljednjih dvadeset godina. Prva je županija u Hrvatskoj koja je inicirala program za razvoj ekološke poljoprivrede. Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo Zagrebačke

županije je još 2001. godine inicirao izradu „Programa razvitka ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji do 2005. godine“ (Znaor i Karoglan Todorović, 2001) – prvog takvog programa u Hrvatskoj. Njime su postavljeni temelji za sustavan razvoj na promicanju ekološke poljoprivredne proizvodnje u Zagrebačkoj županiji. Od tada, županija kontinuirano i dosljedno pruža pomoć ekološkim poljoprivrednim proizvođačima i prerađivačima u vidu potpora za primarnu ekološku proizvodnju te preradu, trženje, promociju, označavanje i certificiranje ekoloških poljoprivrednih proizvoda. Financirano je i nekoliko znanstveno-istraživačkih programa, a na poticaj županije, 2001. godine je osnovana i županijska udruga ekoloških poljoprivrednih proizvođača – „Z-EKO“, koja je u 2018 godini dobila novi zamah.

Razlozi za porast ekološke poljoprivrede

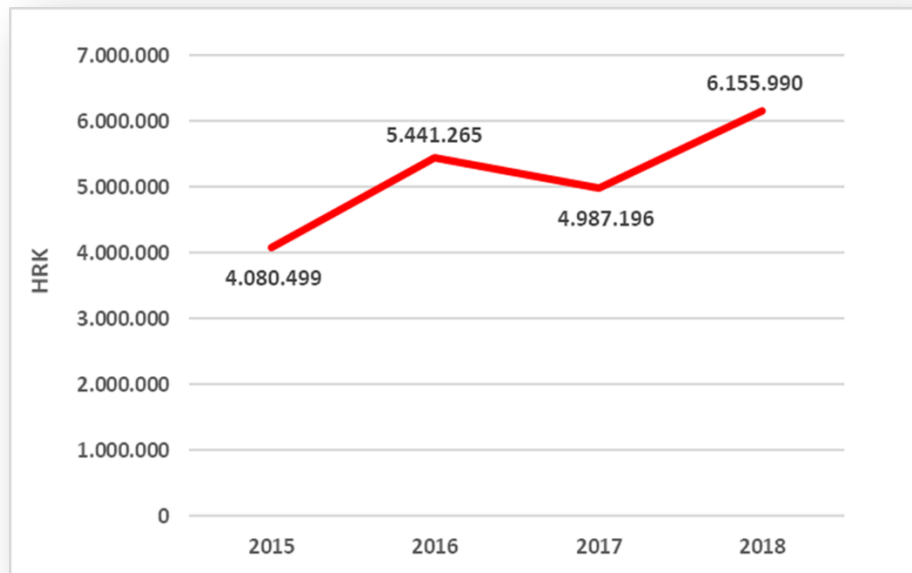
Rastu poljoprivrednih površina pod ekološkom proizvodnjom u razdoblju 2015.-2018. godine, osim sustavnog rada na promicanju ekološke poljoprivrede od strane županije, doprinijele su i mjere državne politike, ponajviše:

1. Razmjerno visoki iznosi plaćanja za ekološki uzgoj:
 - a) prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode (M 11.1);
 - b) održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda (M 11.2);
2. Redovitije isplate potpora;
3. Dodatni bodovi koji ekološki poljoprivredni proizvođači ostvaruju na prijavama za određene mjere Programa ruralnog razvoja RH 2014.-2020.

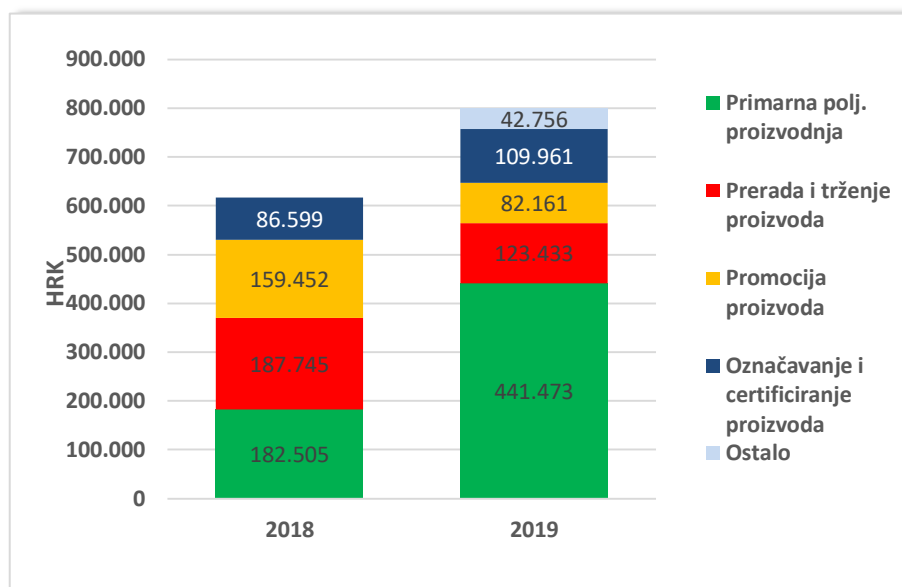
Za ekološki uzgoj, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRRR) je ekološkim poljoprivrednim proizvođačima Zagrebačke županije u 2018. godini isplatila potpore u iznosu od 6,15 milijuna kn, što je uvećanje od 50% u odnosu na 2015. godinu (Slika 6).

Županijske potpore ekološkom uzgoju

U 2018. godini, ekološki proizvođači u Zagrebačkoj županiji su u prosjeku ostvarili potporu od 3.129 kn/ha za primarnu poljoprivrednu proizvodnju. U 2018. godini, Zagrebačka županija je ukupno izdvojila 616.301 kn za promicanje ekološke poljoprivrede. Od toga je 182.505 kn uloženo u potporu primarnoj ekološkoj proizvodnji u poljoprivredi, 187.745 kn u preradu i trženje ekoloških proizvoda, 159.452 kn u promociju ekoloških poljoprivrednih proizvoda te 86.599 kn u njihovo označavanje i certificiranje (Slika 7). U 2019. godini, Zagrebačka županija je ukupno izdvojila 799.434 kn za promicanje ekološke poljoprivrede. Od toga je 441.473 kn uloženo u potporu primarnoj ekološkoj proizvodnji u poljoprivredi, 123.432 kn u preradu i trženje ekoloških proizvoda, 82.161 kn u promociju ekoloških poljoprivrednih proizvoda, 109.961 kn u njihovo označavanje i certificiranje te 42.756 kn za ostale potpore ekološkoj proizvodnji.

Slika 6: Iznos potpora za ekološki uzgoj isplaćem ekološkim poljoprivrednim proizvođačima od strane APPRR-a (Izvor: vlastita obrada na temelju podataka APPRR-a)

Slika 7: Iznos i vidovi potpora Zagrebačke županije za ekološki uzgoj u 2018. i 2019. godini (Izvor: vlastita obrada na temelju podataka Upravnog odjela za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo Zagrebačke županije)

3. PAMETNA SELA

3.1 Razvoj pametnih sela u Europskoj uniji

Ruralne zajednice preuzimaju inicijativu

Pametna sela mogu se opisati jednostavno kao ruralne zajednice koje odbijaju pasivno čekati da im se dogodi promjena. U takvim zajednicama ljudi preuzimaju inicijative za mobilizaciju i istraživanje praktičnih rješenja izazova života u ruralnim sredinama s kojima se svakodnevno suočavaju. Pri tome, oni koriste nove mogućnosti za poboljšanje životnog standarda.

Koncept pametnih sela uveden je u europsku politiku unazad tri godine. Taj novi koncept, koji se trenutačno razvija u okviru niza inicijativa i pilot-projekata, pomoći će lokalnim zajednicama da na jasan i sveobuhvatan način riješe probleme nedostatne povezanosti na širokopojasne mreže, mogućnosti zapošljavanja i pružanja usluga. Europska komisija se zalaže za jačanje potpore ruralnim zajednicama i lokalnim vlastima koje žele razviti pametna sela, i to s pomoću izgradnje kapaciteta, ulaganja, potpore inovacijama, umrežavanja i pružanja inovativnih alata za financiranje za poboljšanje vještina, usluga i infrastrukture. Pri tome ih se usmjerava i na nove mogućnosti i prilike pa uz financijsku potporu EU-a pronalazi rješenja za tehnološki napredak svoje zajednice.

Glavni pokretača pametnih sela su reagiranje na depopulaciju i demografske promjene, pronalaženje lokalnih rješenja kao odgovor na smanjivanje javnih sredstava i centralizaciju javnih službi, korištenje veza s malim i velikim gradovima, maksimiziranje uloge ruralnih područja u prijelazu na niskouglično kružno gospodarstvo te promicanje digitalne transformacije ruralnih područja.

Osmišljavanjem strategije razvoja svoje ruralne zajednice, lokalno stanovništvo aktivno sudjeluje u povećanju kvalitete života, dostupnosti i kvalitete javnih usluga te učinkovitosti korištenja dostupnim resursima. To bi u konačnici trebalo omogućiti ruralnom stanovništvu da u svojim lokalnim zajednicama uživaju jednake povlastice u pogledu gospodarstva, društva, obrazovanja i zdravstva kao i gradsko stanovništvo.

EU Akcijski plan za pametna sela

Prepoznajući rastući fenomen pametnih sela, Europska komisija i Europski parlament objavili su u travnju 2017. *Akcijski plan EU-a za pametna sela*, utemeljen na zajedničkoj viziji uravnoteženog razvoja europskih regija te potrebi pružanja perspektive rasta ruralnim područjima i selima. Europski parlament dodijelio je 3,3 milijuna eura za pripremnu akciju u okviru inicijative koja će biti pokrenuta u tijeku 2020. godine kroz koju će se financirati deset pilot projekata pametnih sela.

Prema Akcijskom planu, pametna sela karakteriziraju zamjena tradicionalnih mreža i usluga digitalnim, bolja upotreba znanja u korist građana i poduzeća, bolja kvaliteta života i veći životni standard, bolja iskorištenost dostupnih resursa te nove mogućnosti za životnu sredinu.

Osim toga, pametna sela karakteriziraju i ulaganja u infrastrukturu, razvoj poslovanja, dobro upravljanje, jačanje ljudskog kapitala i izgradnju dodatnih kapaciteta i zajednice.

Dakako, izolirana pametna sela sama ne mogu postići puno, te zbog toga moraju biti uključena u šire regionalne i teritorijalne razvojne strategije, poput, u slučaju Hrvatske, županijskih. Jačanje veza između urbanih i ruralnih područja također je od presudnog značenja

Financiranje pametnih sela

Za financiranje pametnih sela najvažniji EU instrument je potpora ruralnom razvoju u okviru Zajedničke poljoprivredne politike EU-a putem Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Države članice se potiču da u slijedećem programskom razdoblju 2021. do 2027., u okviru svojih strateških planova osmisle programe i mjere kojima će se poticati razvoj pametnih sela.

Osim toga, pametna sela financijsku podršku ostvaruju i u okviru kohezijske politike kroz tri instrumenta, Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond i Kohezijski fond. Oni su međusobno povezani i usmjereni na poticanje istraživanja i inovacija, konkurentnost malih i srednjih poduzeća, niskougličnu ekonomiju, informacijske i komunikacijske tehnologije, ulaganja u okoliš, aktivnosti vezane uz klimatske promjene, prijevoz i smanjenje siromaštva. Ostali relevantni financijski instrumenti su program Obzor 2020., program LIFE te Instrument za povezivanje Europe.

3.2 Razvoj pametnih sela u Zagrebačkoj županiji

Pametna županija

Zagrebačka županija je među prvima u Hrvatskoj strateški pristupila razvoju pametnih rješenja, prije svega kroz ITK strategiju.

Premda se pametna sela ne spominju izrijekom, županijska strateška vizija se temelji na održivom i uključujućem razvoju uz očuvanje prepoznatljive kulturne i prirodne baštine, društvu znanja, konkurentnom gospodarstvu, modernoj infrastrukturi i informacijskim tehnologijama, što bi sve trebao biti dobar okvir za razvoj pametnih sela.

Sama ITK strategija navodi da je Zagrebačka županija pretežito ruralnog karaktera s ekstenzivnom poljoprivredom i obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, čime se otvaraju prilike za ekološku proizvodnju hrane.

Konferencija i pilot projekt

U listopadu 2018. godine Zagrebačka županija organizirala je prva u Hrvatskoj konferenciju „Pametna sela - probudimo Hrvatsku - primjer Zagrebačka županija“.

Krajem 2019. godine županija je provela prvi hrvatski pilot projekt Razvoj pametnih sela u Zagrebačkoj županiji – primjer Općina Rakovec. Projektom su se nakon izrade analize stanja ruralnog područja i stanovništva izradile preporuke i prijedlozi konkretnih provedbenih mjera

za razvoj digitalnog gospodarstva te informiranje i povezivanje stanovništva kroz primjenu digitalnih tehnologija.

3.3 Razvoj pametnih sela u Hrvatskoj

Još nema pametnih sela

Dok je u zadnjih nekoliko godina sve više hrvatskih gradova koji razvijaju „pametna rješenja“ prije svega usmjerena na učinkovitu, pametnu i transparentnu gradsku upravu, digitalnu infrastrukturu, pametno upravljanje energijom, komunalnim uslugama te održivu urbanu mobilnost, gospodarstvo i obrazovanje, koncept pametnih sela u Hrvatskoj tek se počeo spominjati.

Da interes za pametne zajednice postoji pokazuje podatak da je, na prošlogodišnjem natječaju Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, uz stotinjak gradova i 151 općina zatražila sufinanciranje za svoje projekte razvoja pametnih rješenja u pružanju usluga građanima. Većina prikupljenih zahtjeva odnosi se na sufinanciranje pametnih rješenja u integriranom upravljanju gradom i gradskim uslugama, održivom gospodarenju energijom, u zaštiti okoliša i klimatskim promjenama.

Sve veći interes za pametna rješenja

Premda su pametne općine u Hrvatskoj još malobrojne, nekoliko manjih gradova i općina počelo je uvoditi pametna rješenja i provoditi projekte, npr. razvoja aplikacija za informiranje i komunikaciju. U kontekstu ovih Strateških smjernica, zanimljiv je primjer grada Vrgorca koji je pokrenuo projekt "Misli globalno, kupuj lokalno". Preko web stranice i android aplikacije kupac se u tri koraka povezuje s hrvatskim proizvođačem, bez posrednika. Tom se akcijom potiče kupnja proizvoda hrvatskih poljoprivrednika te nastoji povećati isplativost rada.

U Osijeku je početkom 2019. godine održana konferencija "Pametna sela – digitalno ruho tradicije", a Osječko-baranjska županija je izdvojila 200.000 kuna za pripremu projekata koji bi u 2021. godini imali mogućnost konkuriranja za sredstva Europske unije namijenjena razvoju pametnih sela.

4. VIZIJA RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI I PAMETNIH SELA

Višeznačna svrha

Prema Zakonu o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, svrha je ekološke proizvodnje zaštita zdravlja i života ljudi, zaštita prirode i okoliša te zaštita potrošača. Ekološka poljoprivreda definira se kao poseban sustav održivoga gospodarenja u poljoprivredi i šumarstvu koji obuhvaća uzgoj bilja i životinja, proizvodnju hrane, sirovina i prirodnih vlakana te preradu primarnih proizvoda, a uključuje sve ekološki, gospodarski i društveno opravdane proizvodno-tehnološke metode, zahvate i sustave, najpovoljnije koristeći plodnost tla i raspoložive vode, prirodna svojstva biljaka, životinja i krajobraza, povećanje prinosa i otpornosti biljaka s pomoću prirodnih sila i zakona, uz propisanu uporabu gnojiva, sredstava za zaštitu bilja i životinja, sukladno međunarodno usvojenim normama i načelima.

Jedan od stupova održivog razvitka

Ekološka poljoprivreda jedan je od temeljnih stupova održivog razvitka i imperativ vremena u kojem živimo. Ona u velikoj mjeri udovoljava zahtjevima održivosti suvremene agrarne politike i tržišta: doprinosi smanjenju upotrebe agro-kemikalija, te racionalnijem gospodarenju neobnavljajućim resursima u prirodi, poglavito energentima. Ekološka poljoprivreda također pozitivno djeluje na sprečavanje opadanja plodnosti tla, te smanjenje gubitka biološke raznolikosti i krajobrazne vrijednosti. K tome, iskustva zemalja i regija koje su preusmjerile veće površine na ekološku poljoprivredu pokazuju kako ovakva proizvodnja igra izuzetno važnu ulogu u održivom razvitku ruralnih sredina te ima pozitivan socio-ekonomski učinak.

Vizija

Zagrebačka županija želi biti katalizator razvoja ekološke poljoprivrede u ostalim županijama Republike Hrvatske i šire, prvenstveno u Alpe-Adria regiji. Županija također želi biti pokretač i partner u razvoju pametnih sela na svom teritoriju te katalizator njihovog razvoja u Hrvatskoj i šire.

Pri tome, županija želi uspostaviti partnerske odnose te uključiti središnju i lokalnu državu u preusmjerenje poljoprivrede prema ekološkom i inovativnom načinu gospodarenja te razvoju pametnih sela. Zagrebačka županija također želi „probuditi“ i uključiti fakultete i škole u razvoj moderne i inovativne ekološke poljoprivrede, proizvodnje hrane i razvoj pametnih sela. Iz ovoga proizlazi sljedeće vizija:

Zagrebačka županija vodeća je zelena županija čiji se razvoj temelji na ekološkoj i inovativnoj proizvodnji hrane i razvoju pametnih sela.

5. STRATEŠKI CILJEVI RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE I PAMETNIH SELA U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI

Razvojem i povećanjem površina pod ekološkom poljoprivredom Zagrebačka županija želi doprinijeti održivom ruralnom razvoju kroz diverzifikaciju poljoprivrednih aktivnosti, rast zaposlenosti i prihoda i smanjenje ruralne depopulacije. Preusmjerenjem velikih površina na ekološku proizvodnju poboljšat će se stanje prirodnih resursa (tla, vode, zraka), smanjit će se i spriječiti onečišćenja nitratima, fosfatima i pesticidima te će se očuvati bioraznolikost i poljoprivredni ekosustavi. Povećanje količina, kvalitete i raznovrsnosti certificiranih ekoloških proizvoda doprinijet će razvoju regionalnog i nacionalnog tržišta hrane.

Četiri strateška cilja

Strateški ciljevi razvoja ekološke poljoprivrede i pametnih sela u Zagrebačkoj županiji do 2030. godine su:

1. Sto posto poljoprivrednih površina pod ekološkim uzgojem;
2. Sto posto eko hrane u vrtićima, školama i bolnicama
3. U svim restoranima i seoskom turizmu imati eko jelovnik
4. Razvoj pametnih sela - svako selo primjenjuju barem jedno pametno rješenje

6. PRIORITETI RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI

Tri prioriteta

Tri su glavna prioriteta razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji:

1. Razvoj sektora za ekološku proizvodnju hrane
2. Unaprijeđenje socio-ekonomskih uvjeta sela i poljoprivrednika
3. Unaprijeđenje stanja okoliša i zdravlja stanovništva

Svaki od ovih prioriteta pojedinačno i njihova međusobna sinergija dovest će do niza rezultata (Tablica 1) kojima će se postići strateški ciljevi razvoja ekološke poljoprivrede i pametnih sela.

Prioritet	Očekivani rezultat
Razvoj sektora za ekološku proizvodnju hrane	<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje potražnje za ekohranom • Povećanje količine i raznovrsnosti ekohrane • Osnaženi regionalni lanci opskrbe koji zadovoljavaju potražnju • Informirana javnost o prednostima ekološke proizvodnje • Olakšan ulazak u sektor ekološke proizvodnje • Više ekološki uzgojene hrane u javnom i privatnom sektoru (javna i privatna nabava) • Inovativniji i konkurentniji sektor ekološke poljoprivrede kroz partnerstva, istraživanje i razmjenu znanja
Unaprijeđenje socio-ekonomskih uvjeta sela i poljoprivrednika	<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje profitabilnosti ekološkog uzgoja • Očuvanje kvalitete života na selu i poticanje ruralne ekonomije • Stvaranje radnih mjesta i prilika za izučavanje vještina
Unaprijeđenje stanja okoliša i zdravlja stanovništva	<ul style="list-style-type: none"> • Otporniji poljoprivredni ekosustav povećanjem bioraznolikosti • Zagovaranje prelaska na niskouglično/kružno gospodarstvo • Zadovoljenje potražnje za visokokvalitetnom hranom čija proizvodnja čuva prirodu, okoliš i zdravlje stanovništva • Promicanje zdravog načina života kroz edukaciju i poboljšanje prehrambenih navika

Tablica 1. Prioriteti i očekivani rezultati razvoja ekološke poljoprivrede

7. MJERE ZA RAZVOJ EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJU

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji grupirane su u pet skupina (Tablica 2):

1. Informiranje i edukacija;
2. Potpora proizvodnji, preradi i skladištenju;
3. Trženje i marketing;
4. Stručno-znanstvena istraživanja i obrazovanje i
5. Institucionalna i administrativna potpora.

7.1 Informiranje i edukacija

Ova skupina mjera ima za cilj informiranje i edukaciju proizvođača, potrošača i ostalih dionika, poput gradova i općina, javnih ustanova (škola, vrtića, bolnica), turističko-ugostiteljskih subjekata, itd.

Edukacija proizvođača

Educirat će se konvencionalni proizvođači koji se odluče za prelazak na ekološku poljoprivredu, ali i postojeći ekološki proizvođači. Edukacija će obuhvatiti ekološku proizvodnju, preradu, ekonomske aspekte proizvodnje, marketing, mjere očuvanja prirode i okoliša na gospodarstvu i sl. Ova edukacija će se provoditi u vidu izravnih savjeta, predavanja, seminara, demonstracijskih mjera, studijskih posjeta i razmjena, izradom edukativnih materijala i sl. značajnu ulogu u ovoj edukaciji imat će već postojeća ekološka gospodarstva (Eko imanje Zrno, Repro Eko, OPG Francetić i sl.), ali i nova koja će služiti kao pilot gospodarstva.

Edukacija i informiranje potrošača

Kako bi se podigla svijest o ekohrani i povećala potražnja, provodit će se edukacije i informiranje potrošača. U tu svrhu organizirat će se info kampanje, promocije ekoznaka, sajmovi, festivali, degustacije, dani otvorenih vrata na ekogospodarstvima, izradit će se publikacije, koristit će se digitalni kanali i sl. Posebna pažnja posvetit će se edukaciji djece i mladih kako bi se stvorila nova generacija osvještenih potrošača ekohrane.

Edukacije ostalih dionika

Osim proizvođača i potrošača, čitav je niz dionika bez čijeg aktivnog sudjelovanja nije moguće postići strateške ciljeve razvoja ekopoljoprivrede u Zagrebačkoj županiji. Ovo se prije svega odnosi na relevantne službe u gradovima i općinama, na javne ustanove poput škola i vrtića te na turističko-ugostiteljski sektor. Za ove dionike od posebne važnosti bit će edukacija vezana uz javnu nabavu te općenito uz mogućnost nabave ekohrane, njenog korištenja u seoskim turizmima, hotelima i pansionima i sl.

Također, na području županije smješteni su Hrvatski šumarski institut (Jastrebarsko) i BC Institut (Rugvica) s kojima Zagrebačka županija aktivno surađuje i koji mogu pripomoći da se zacrtani ciljevi realiziraju.

7.2 Potpora proizvodnji, preradi i skladištenju

Zagrebačka županija će, u okviru svojih nadležnosti, nastaviti primjenjivati mjere potpore proizvodnji ekopoljoprivrednicima. Uz to financirat će i investicije u posebnu mehanizaciju, objekte i opremu za preradu i skladištenje (uključujući hladnjače), koji su neophodni za širenje ekološke proizvodnje. Ove investicije bit će usmjerene kako na individualne proizvođače tako i na zadruge, proizvođačke grupe i sl.

7.3 Trženje i marketing

Zelena javna nabava

Zagrebačka županija potaknuti će institucijsku kupovinu ekoloških proizvoda (zelena javna nabava) za potrebe javnih kuhinja (vrtići, škole, bolnice) u gradovima i općinama, čime će se osigurati stabilno lokalno tržište. Za provedbu ove akcije, uz sredstva koja će se izdvojiti iz županijskih proračuna, zainteresirane jedinice lokalne samouprave trebat će osigurati potrebna sredstva iz svojih proračuna kojima će se namiriti eventualna razlika nabavne cijene između ekoloških proizvoda i do sada korištenih konvencionalnih proizvoda.

Kratki opskrbni lanci

Poticat će se razvoj kratkih opskrbnih lanaca te promovirati alternativni prodajni kanali (posebna prodajna mjesta, kiosci, trgovine na OPG-ima, lokalni sajmovi, eko štandovi na tržnicama i/ili eko tržnice, zelene eko košare-sustav kućnih dostava) te stvaranje prikladne tržišne infrastrukture kroz partnerstvo trgovaca, proizvođača, prerađivača (npr. eko distributivni centri).

Također će se poticati uvođenje eko hrane u restorane, hotele, objekte seoskog turizma i sl.

7.4 Stručno-znanstvena istraživanja i obrazovanje

Potpora stručno-znanstvenim istraživanjima

Kako bi se izuzetno ambiciozni starteški ciljevi razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji postigli, potrebno je od samog početka provoditi relevantna stručno-znanstvena istraživanja. Ovim istraživanjima dobit će se podaci i rezultati koja će biti temelj za provođenje relevantnih mjera.

Na samom početku provedbe programa potrebno je napraviti istraživanje i izraditi studiju o socio-ekonomskim i ekološkim posljedicama potpunog preusmjerenja na ekološku poljoprivredu u Zagrebačkoj županiji.

Također je važno provesti istraživanja o trenutačnom stanju ekološke poljoprivrede (što se uzgaja, koliko i kakvih ekoproizvoda ima, što su

Poticanje uvođenja kurikuluma u strukovne škole	<p>problemi proizvođačima), zatim istraživanje o tome koliko i kakve hrane se troši u školama i vrtićima, raspoloživim budžetima, mogućnostima i zaprekama za uvođenje ekohrane u javne ustanove i sl.</p> <p>Potrebno je istražiti i interes te mogućnosti i eventualne zapreke za uvođenje ekohrane u restorane i seoske turizme.</p> <p>U skladu sa svojim nadležnostima i u suradnji s gradovima i općinama, Zagrebačka županija će poticati uvođenje posebnog kurikuluma o ekološkoj poljoprivredi i hrani u strukovne škole.</p> <p>Županija će također dati potporu inovacijama u sektoru ekopoljoprivrede i ekohrane te će ustanoviti i nagrade za najinovativniji ekološki proizvod.</p>
--	---

7.5 Institucionalna i administrativna potpora

Info točka	<p>Za provođenje ambicioznog programa razvoja ekopoljoprivrede potrebna je jaka institucionalna i administrativna potpora za koju će biti zadužen Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo Zagrebačke županije. Kako bi se sve aktivnosti i informacije objedinile i pružila jednostavna i djelotvorna potpora svim dionicima, u okviru ovog odjela osnovat će se Info točka za ekološku poljoprivredu. Između ostalog, ova Info točka bit će zadužena za pružanje savjeta poljoprivrednicima za preusmjerenje na ekoproizvodnju; savjete vezane uz javnu nabavu te savjete za mjere koje se financiraju iz Programa ruralnog razvoja RH (prije svega investicijske), a odnose se isključivo na projekte vezane za ekopoljoprivredu i ekohranu.</p>
Akcijski plan	<p>Na temelju ovih smjernica potrebno je izraditi detaljan Akcijski plan za prelazak na 100% ekopoljoprivredu do 2030. godine.</p>
Smjernice za zelenu javnu nabavu	<p>Kako bi se olakšala institucionalna nabava ekoloških proizvoda, izradit će se smjernice za zelenu javne nabave ekohrane.</p>
Potpora udrugama i zadrugama	<p>Županija će poticati udruživanje ekoloških proizvođača te davati potpore njihovim udrugama i zadrugama te udrugama ekoloških potrošača. Županija će prvenstveno osigurati sufinanciranje projekata udrugama i zadrugama koje su osigurale financiranje iz drugih sredstava (npr. EU).</p>
Administracija i koordinacija	<p>Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo Zagrebačke županije će administrirati, koordinirati te vršiti monitoring i evaluaciju provedbe Akcijskog plana za razvoj ekološke poljoprivrede.</p> <p>Odjel će također koordinirati povezivanje i uspostaviti suradnju s drugim europskim regijama koje imaju veliki udio površina pod ekološkom proizvodnjom, prvenstveno u Alpe Adria regiji; organizirati nacionalne i međunarodne konferencije i sl.</p>

Tip mjere	Opis mjere
Informiranje i edukacija	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija konvencionalnih proizvođača za prelazak na ekopoljoprivredu • Edukacija ekoloških proizvođača (npr. marketing, prerada i sl.) • Edukacija i informiranje potrošača (info kampanje za podizanje svijesti o ekohrani, promocija ekoznaka, sajmovi, festivali, publikacije; edukacija djece i mladih) • Edukacija ostalih dionika (javne ustanove, gradovi i oćine, turističko-ugostiteljski sektor)
Potpore proizvodnji, preradi i skladištenju	<ul style="list-style-type: none"> • Potpore proizvodnji • Investicije u posebnu mehanizaciju, objekte i opremu za preradu i skladištenje
Trženje i marketing	<ul style="list-style-type: none"> • Uvođenje ekohrane u javne institucije (pilot škole, eko doručak, testne kuhinje) • Razvoj kratkih opskrbnih lanaca (distributivni centri, posebna prodajna mjesta, kiosci, trgovine na OPG-ima, dostave..) • Uvođenje eko hrane u restorane, hotele, objekte seoskog turizma
Stručno-znanstvena istraživanja i obrazovanje	<ul style="list-style-type: none"> • Potpora stručno-znanstvenim istraživanjima (studija o socio-ekonomskim i ekološkim posljedicama potpunog preusmjerenja na ekološku poljoprivredu i sl.) • Poticanje uvođenja kurikuluma u strukovne škole • Potpora inovacijama
Institucionalna potpora i administracija	<ul style="list-style-type: none"> • Info točka • Izrada Akcijskog plana • Izrada smjenica za ZJN ekohrane • Potpora zadrugama, udrugama proizvođača i potrošača (npr. sufinanciranje provedbe EU projekata) • Administracija, koordinacija, monitoring i evaluacija akcijskog plana

Tablica 2. Pregled mjera za razvoj ekološke poljoprivrede

8. PREPORUKE

1. Uključiti dodatni strateški cilj u Županijsku razvojnu strategiju 2021.-2027 definiran kao: Razvoj ekološke i inovativne proizvodnje hrane i pametnih sela.
2. Na temelju ovih smjernica što prije započeti izradu Akcijskog plana za prelazak na 100% ekopoljoprivredu do 2030. godine.
3. Izraditi studiju o ekonomskim, socijalnim i ekološkim posljedicama prelaska na 100% ekološku poljoprivredu.
4. Uspostaviti suradnju i razmjenu iskustava s europskim regijama koje već imaju značajne površine pod ekološkom poljoprivredom i ambiciozne planovima za njezin daljnji razvoj (npr. s austrijskom regijom Gradišće).
5. Imenovati Savjet za provedbu razvoja ekološke proizvodnje i pametnih sela.
6. Izraditi Program razvoja pametnih sela u Zagrebačkoj županiji s akcijskim planom do 2030.
7. Uspostaviti suradnju i razmjenu iskustava o primjerima dobre prakse pametnih sela s europskim regijama u kojima je taj koncept već razvijen.

9. POPIS LITERATURNIH IZVORA

1. Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011 do 2016, Ministarstvo poljoprivrede RH, 2011.
2. APPRRR. 2019. Podaci o ekološkom uzgoju za 2018. i 2019. godinu. Zagreb, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju.
3. DZS. 2019. Ekološka proizvodnja – statistički pregled. Zagreb, Državni zavod za statistiku.
4. Komunikacija Europske komisije „Budućnost hrane i poljoprivrede“ od studenog 2017.
5. Plan djelovanja Europske komisije za budućnost ekološke proizvodnje u Europskoj uniji, 2014.
6. Plan razvoja pametnih sela u Zagrebačkoj županiji – primjer Općina Rakovec, 2019.
7. Strategija razvoja informacijske i komunikacijske tehnologije na području Zagrebačke županije – Pametna Županija do 2023.
8. Willer, H. & Lernoud, J. 2019. *The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2019*. H. Willer & J. Lernoud, eds. Frick and Bonn, Research Institute of Organic Agriculture FiBL and IFOAM Organics International. (also available at <https://orgprints.org/37018/>).
9. Znaor, D. & Karoglan Todorović, S. 2001. Program razvitka ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji do 2005. godine. Zagreb, Ecologica.
10. Znaor, D. & Karoglan Todorović, S. 2020. Ekološka poljoprivreda za poljoprivredne proizvođače. Zagreb, Ekološki institut Ecologica.
11. Županijska razvojna strategije Zagrebačke županije do 2020 godine.